

Stipe Kekez

PREZIME NA NAGLASNOJ RAZINI KAO RAZLIKOVNI, IDENTIFIKACIJSKI ČIMBENIK. KAKO GA OČUVATI?¹

Stipe Kekez, Zagreb, pregledni rad

UDK 811.163.42'373.232

Uraduse raspravlja o prezimenu na naglasnoj razini kao razlikovnomu, identifikacijskomu čimbeniku. Prezimena se razlikuju naglasno i zbog tvorbenih odnosno etimoloških razloga. Prema tome i zbog tih razloga nije riječ o istim prezimenima, pa ni o varijantama. Često se događa da se prezimena jednaka na odsječnoj ali različita na nadodsječnoj razini prilagode dominantnomu tipu ili područnomu, prestižnomu izgovoru. U vremenu naglašivanja i formalizacije različitosti u društvu postavlja se pitanje očuvanja takvih razlika, koji je kriterij i kako očuvati te razlike. Očuvanje se može poticati i u sklopu nastave u osnovnoj školi, a to bi pomoglo svladavanju naglasaka.

Ključne riječi: prezimena; akcentuacija; identifikacija; bilježenje; metodika

1. Uvod

Naglasna, nadodsječna razina sastavni je i neodvojiv dio pojedine riječi, koja je katkad ključna i za vokalne promjene u riječi, npr. u mjesnim govorima. Prema naglasku razlikujemo riječi koje se isto pišu, a različito izgovaraju (homografe), *pās* : *pàs*; oblike pojedine riječi, *râdi* 3. jd. prez. : *râdi* 2. jd. imp.; glagolski vid, *râzgleđati* : *razglédati*. U nekim pak sintagmama, frazemima i zanaglasna dužina može određivati značenje, stoga ju je ključno u pismu označivati. Na primjer, *čovjek od riječi* – koji drži svoju riječ, što kaže, to i učini – i *čovjek od riječi* – koji je vješt s riječima, koji zna s riječima, vrstan govornik itd. U izvedenim prezimenima naglasak katkad čuva etimološku vrijednost, odnosno mjesto, a i vrstu, naglasak osnovne riječi. Dakle naglasna razina sastavni je i

¹ Ovaj rad održan je na IV. hrvatskom slavističkom kongresu 2006. u Varaždinu, no kako se ne nazire tiskanje zbornika, objavljuje se ovdje. Rad je održan pod naslovom *Obilježavanje naglasaka u osobnim imenima. Normativnopravopisno-metodički aspekt*, no zbog konceptijskih i metodoloških razloga, kao i sadržajnih, mislim da je ovaj naslov primjereniji.

neodvojiv dio i prezimena (i osobnih imena), s tim svojstvom da su osobno ime i prezime i dio identiteta pojedinoga nositelja, ona su jezični znak i društveni u tome smislu što označuju osobu, "individualitet",² odnosno više istovrsnih individualiteta (v. niže), prezimena su "znakovi po kojima se prepoznaju društveni entiteti u vremenu i prostoru",³ veza između označitelja i označenika, ako je riječ o onimizaciji apelativa,⁴ nije više između izraza i konkretnoga (ili pojmovnoga), motivirajućega, sadržaja u stvarnosti nego između izraza i pojedine osobe ili osoba.⁵ Prema Petru Šimunoviću (2009: 123): "Imena se ne ponašaju kao leksemi ostalih leksičkih razreda. Ona su tradicionalno, tradicijski i dijalektno određena." S obzirom ponajprije na identitet, pa i na različite, i razlikovne, tvorbene osnove, te različite sustave naglašavanja nije svejedno je li tkogod *Dobròslav* ili *Dòbroslav* (*Dòbroslav*), *Màte* ili *Máte*, *Šimunović* ili *Šimúnović*, *Čòsić* ili *Čósić*, *Bábić* ili *Bàbić*, *Dràgović* ili *Drágović* ili *Drǎgović* ili *Dragòvić* ili pak *Drǎgòvić*.⁶

2. Osobno ime kao razlikovno obilježje na naglasnoj razini

Iako su osobna imena po postanku starija od prezimena, zamjetljivo je da se ne osjeća jednaka privrženost i identifikacija s osobnim imenima na nadodsjećnoj razini kao s prezimenima. Tako će pojedinci reagirati u slučaju da se zovu, na primjer, *Mirela*, *Ànita*, *Katàrina*, *Nikòlina*, *Tomislava*, *Màrtina* (uglavnom dalmatinske varijante), ako ih se oslovi, primjerice, *Mirèla*, *Anita*, *Katarina*, *Nikolína*, *Tòmislava* (*Tòmislava*), *Martína*, ali s manjom osjetljivošću nego u vezi s pogrešno izgovorenim prezimenima.

Naglasak i u osobnim imenima može imati i nacionalnu obojenost. Hipokoristična muška imena na *-a* s dugouzlaznim naglaskom svojstvena su istočnoštokavskome sustavu, npr. *Péra*, *Đúra* i dr., a zapadnoštokavskome na *-o*, npr. *Péro*, *Đuro*, *Míro* i dr. Zbog toga su neki preimenovljavali fra Grgu Martića u fra Grgo Martić jer ih je krajnje *-a* podsjećalo na istočnoštokavski oblik. No u hrvatskim štokavskim govorima tvore se muška hipokoristična imena i na *-a*, ali s kratkosilaznim naglaskom, npr. *Gřga*, *Pèra*, *Jòza*, *Ìva*, *Màta*, i takva tvorba u osnovi je nekih zapadnoštokavskih prezimena te čuva stari naglasak (npr. *Pèrić*, *Gřgić*; v. i dalje prezimena od nadimaka).⁷

² "Individualno ime može biti pridodano samo jednom designatu ...", bez obzira na to što više osoba nosi određeno ime. Ono nema zajedničkih značajki kakve ima, primjerice, opća imenica. (Šimunović, 2009: 25)

³ Bjelanović, 1998: 427

⁴ Funkcije i sadržaji općih imenica i vlastitih imena su različiti. (Šimunović, 2009: 27)

⁵ Iako se može u svijesti povezati. V. npr. Putanec, 1976: VI-VII. Odnosno ono je dopunsko (konotativnoga značenja), a nije razlikovno obilježje (Šimunović, 2009: 30-31). Leksičko značenje prisutno je i razvidno samo prilikom stvaranja prezimena. (Šimunović, 2008: 18)

⁶ "Svaka izmjena fonemske postave i slušnog (prozodijskog, suprasegmentalnog) dojma otežava ili onemogućuje identifikaciju konkretnoga onomastičkog sadržaja." (Šimunović, 2009: 126)

⁷ U vezi s osobnim imenima, i usporedno s prezimenima, Živko Bjelanović (npr. 1982: 176), na korpusu iz novoštokavskog jekavskog i ikavskog područja sjeverne Dalmacije, drži da je riječ o *varijanti imena* samo ako je značenje promijenjeno (odnosno ako postoji semantička razlika, uz razliku na izraznom planu), a spomenute primjere, među ostalim, drži fonološkim varijacijama. S time da varijanti imena mogu biti/postati i prava imena, a ima onih koja se ne javljaju u službenom identificiranju osoba. (1982: 179-184) No ako je riječ o

3. Prezime kao razlikovno obilježje na naglasnoj razini

Osjetljiviji smo na prezime jer označuje podrijetlo, katkad imovinski odnosno socijalni status, obiteljsko i porodično naslijeđe, odnosno povijest jednoga roda. Prema tome prezime sadrži u sebi više informacija, slojeva, pa onda i veću povezanost s društvom, od osobnoga imena. Katkad je naglasak u prezimenu nacionalno, vjersko razlikovno obilježje, npr. u zapadnoj Hercegovini *Bābići* su muslimani Bošnjaci a *Bābići* Hrvati; regionalno, npr. u Poljicima su *Būlići* a u zapadnoj Hercegovini *Būlići*. Prezime, općenito, sadrži možda i političku oznaku i neke druge informacije društvenoga karaktera, koje mogu i odudarati od individualnih. Ono ima važnost i za nositelja prezimena i za druge osobe koje se susreću s pojedinim prezimenom. Neki se pozivaju na svoje prezime, drugima je pak ono opterećujuće. Važnost prezimena i prednost u odnosu na osobno ime, osobito u patrijarhalnijim društvima, vidljivi su i po tome što pojedinac pita “Kako vam je ime?/Kako se zovete?” i zapravo misli kako se prezivate, jer iz prezimena, u takvu društvenome modelu, može saznati više nego iz osobnoga imena.⁸ U nekim se državama pak prezime piše ispred osobnoga imena, npr. Rumunjskoj, Mađarskoj.

Prezimana jednaka na odsječnoj, a različita na nadodsječnoj razini mogu se, na primjer, naglasno razlikovati samo po intonaciji, npr. *Jēlic*, *Jēlic*; po intonaciji i po trajanju naglasaka, npr. *Bābić* i *Bābić*, *Bāgić* i *Bāgić*; po mjestu odnosno vrsti naglasaka, npr. *Knēzović* (i *Knězović*), *Knezòvić*; *Mārojević*, *Marójević*; *Tòmasović*, *Tomásović*. Neka pak prezimana jednaka na odsječnoj razini mogu imati čak pet naglasnih likova: *Dragović* (v. gore). Nasuprot tomu, likovi pojedinih prezimena možda uopće ne postoje onako kako se izgovaraju, npr. *Šarñić* (spomenimo i prezime *Pašālic*), *Alèrić*, *Čendāk*, *Poropāt*, *Ovanîn*, *Benāš*, a ne *Šarinić* (*Pāšālic*), *Àlerić*/*Àlerić*, *Čendāk*, *Poròpāt*/*Pòropat*, *Ovanîn*, *Bènāš*. No mogu pripadati određenomu tipu, koji može biti iz iste dijalektne baze, ali ne mora. Tako *Alèrić* može ići u isti tip kao i *Hāblerić*, koji se osim u tome liku javlja i kao *Hablèrić*. (Ta su prezimana iz istoga areala. V. Nosić, 1998)

Pojedina prezimana samo su naizgled varijantna jer je njihova “varijantnost” zapravo rezultat različita tvorbenoga postupka ishodišnoga lika, npr. *Čōsa* > *Čōsić*, *Čōso* > *Čōsić*, odnosno izvedena su od tvorbeno različitih nadimaka, hipokoristika ili su im čak osnovni likovi i semantički različiti, pa se, i stoga, ne može govoriti o naglasnoj varijantnosti (v. Nosić, 1998: 112),⁹ npr. *Bābić* < *bāba* i *Bābić* < *bābo* iz turskoga odnosno perzijskoga. U tome primjeru vidljivo je da izvedeno prezime čuva naglasak osnovne

nacionalnoj obojenosti (npr. *Péro*/*Péra*), onda značenje svakako nije isto. Naravno, pitanje je imaju li takva osobna imena nacionalnu obojenost i na području s kojega je njegov korpus.

⁸ “Prezimana se ne odnose izravno na osobu poput osobnog imena i osobnog nadimka, već identificiraju osobu preko porodice.” (Šimunović, 2009: 170) Prijedlogu, i prefiksu, *prez* (**prē-zь*) prvo je značenje, prema Pavlu Rogiću (1955: 212), *trans*, *per*, stoga “složenica *prez-ime* značila je preko imena, imenom”. Petar Skok (1973: 38) navodi da je prijedlogu *prez* prvobitno značenje ‘preko, trans’ očuvano u *prizdan* ‘preko dana’.

⁹ Osim toga oni su “novi onomastički sadržaji”, pa i ako se zanemaruje podrijetlo njihova sadržaja u stvarnosti (v. str. 1), ali je i naglasak identifikacijsko obilježje, kao veza s pretkom, i određivač novoga sadržaja (v. str. 4): “Imenskim inačicama moguće je imenovati više onomastičkih sadržaja povezanih istom ili sličnom

riječi. Tako je i u nekih drugih prezimena, npr. prezimèna *Mátìc* i *Mátić*, *Tàdić* i *Tádić* svoju naglasnu "varijantnost" duguju različitoj etimologiji, tvorbi odnosno liku od kojega su tvoreni. Prezimena *Màtić* i *Tàdić* nastali su od *Màtijić* i *Tàdijić* (što mogu biti i patronimi, nepravi, sa značenjem 'sin'; pa se razlika može sastojati i u tome, za razliku od deminutivnoga značenja 'mali'; v. dalje), a dužina na *i* rezultat je kontrakcije dvaju istovrsnih vokala nakon redukcije sonanta, dok su prezimena s dugouzlaznim naglaskom *Mátić* i *Tádić* nastali od hipokoristika *Máte/Máto* odnosno *Táde/Tádo*. Moguća su još dva lika – *Tàdić*, *Màtić* što bi moglo biti od *Tàda*, *Màta* hipokoristikà od *Tàdija*, *Màtija*.¹⁰

Da izvedena prezimena zadržavaju naglasak osnovne riječi, potkrijepit ću navodom iz *Prezimena zapadne Hercegovine* Milana Nosića, doduše, u odnosu samo na zapadnohercegovačka prezimena, ali što može poslužiti kao primjer, čiji sustav obuhvaća i šire područje od zapadne Hercegovine: "Većina izvedenih prezimena zadržava naglasak osnovne riječi. Samo 44 izvedena prezimena (2,1 %) nema isti naglasak ili istu poziciju naglasaka u odnosu na osnovnu riječ." (Nosić, 1998: 154) I višesložna prezimena čuvaju naglasak osnovne riječi, na primjer, *Àrapović*, *Àrtuković*, *Dàmjanović*, *Ml̃nàrević*, *Màrinović*, *Š̃imunović*, a ne kako je postalo dominantno: *Arápović*, *Artúković*, *Damjánović*, *Marínović*, *Šimúnović*. Takvo naglašivanje, proparoksitoni dugouzlazni naglasak, u višesložnim prezimenima tvorenih sufixsom *-ović/-ević* u načelu je tuđe zapadnoštokavskome sustavu, a svojstveno Vojvodini, Srbiji, Bosni i srpskim prezimenima u Hrvatskoj. "Zadržavanje naglasaka osnovne riječi u prezimena značajka je štokavskoga areala koji se prostire od Sandžaka, preko Crne Gore, Hercegovine, Dalmacije do Like." (Nosić, 1998: 98). Četverosložna i višesložna prezimena izvedena sufixsom *-ović/-ević* mogu promijeniti naglasak osnovne riječi u proparoksitoni dugouzlazni, ali samo ako je prozodijska forma osnovnoga lika *òò*, npr. *Bòšnjāk* > *Bošnjaković*, *Āsāk* > *Isáković*, *Jūric* > *Jurčević*, *Milic* > *Milićević*, ali *Milić* > *Milićević*; ili ako je forma *đòò*, npr. *M̃ilovān* > *Milovánović*, *Ràdovān* > *Radovánović*. (Nosić, 1998: 117-155) Prema Šimunoviću (HP, I: 38) pak oblici s dugouzlaznim naglaskom na trećemu slogu od kraja češći su na čakavskim, kajkavskim, staroštokavskim područjima, odnosno u gradovima, pa se zbog toga sve više nameću, dok je model za takav naglasak u tipu *Kováčević* (*kòvāč* > *kováča* > *Kováčević*).

Tendencija što manjeg odstupanja u odsječnome i nadodsječnome dijelu tvorbene veze izvedene riječi od osnovne, po Nosiću, bio je "uvjet uspješne identifikacije potomaka nekoga rodočelnika". (Nosić, 1998: 155)¹¹ "Na osnovi naglasaka u prezimenà

motiviranošću. Naime različiti likovi etimološki istog imena nisu prilagodbe istog osnovnog obličnog značenja, nego novi onomastički sadržaji." (Šimunović, 2009: 129)

¹⁰ Svakako treba imati na umu da nadimci i hipokoristici s kratkosilaznim naglaskom mogu označivati i ženske osobe, pa ishodišni lik može biti različit prema tome označuje li muškoga ili ženskoga pretka. Prema Milanu Nosiću (1998: 118) češće se njima identificiraju muške osobe u zapadnohercegovačkoj antroponimiji.

¹¹ Usp. i Šimunović, 2009: 128.: "Vlastito ime opire se prekrajanjima bilo koje vrste. Ono ustaljenim, naslijeđenim likom omogućuje brzu, jednoznačnu, izravnu identifikaciju objekta koji imenuje. Zbog toga su imena pravilna u likovima kojima ih rabe njihovi nadjevatelji i njihovi potomci (tradicijски kriteriji), u kojima

može se točno odrediti osnovna riječ i njena prozodemska struktura (npr. Dràgić → Dràgićević, Dràgić → Dràgićević, Dràgīć → Dragīćević ...).” (Nosić, 1998: 131) Neka pak novoštokavska prezimena nemaju naglasak prema osnovnoj riječi nego slog iza, npr. Šimùndić, Ivàndić, Ivànda, Lukènda; Žuljèvić, Banòvić. Katkad se u javnim medijima u nekima od tih prezimena naglašuje pravilno mjesto naglasaka, ali to je tako uglavnom zbog zagrebačkoga naglašivanja, pa se izgovara, npr. *Ivànda*, *Ivànda*,¹² *Ivànda*, *Ivàndić*, *Lukènda* (a nerijetko s poludugom realizacijom u tim prezimenima).

4. Očuvati naglasno različita prezimena

Znamo biti osjetljivi na pogrešan izgovor osobnih imena i prezimena. Katkad je riječ o različitoj tvorbi i etimologiji, kojima se čuva veza s pretkom, a ne samo o različitu sustavu naglašavanja, dakle i stoga nije riječ o istim ili varijantnim prezimenima. Svako prezime, odnosno njegov naglasni lik, ima razlikovnu funkciju. Stoga bi bilo dobro da se očuvaju naglasno različita prezimena. To bi se moglo, na svakidašnjoj (komunikacijskoj) razini, potaknuti i s pomoću bilježenja, odnosno isticanjem naglasno različitih likova.

Većina će ljudi prepoznati razliku između pogrešno i ispravno naglašena prezimena, no pitanje je hoće li dobar dio njih, pa i jezično obrazovanih pojedinaca, moći svoje osobno ime i prezime i naglasno obilježiti. Kako je nadodsječna razina sastavni dio prezimena, oni bi to trebali znati, ili naučiti. Ako naučimo prezimena valjano bilježiti, onda ćemo ih vjerojatno naučiti i izgovarati kako treba. Vrijedi i obrnuto.

Može se zamijetiti u posljednje vrijeme u području visokoga obrazovanja da pojedinci označuju naglaske na svojim osobnim imenima i prezimenima na znanstvenim izlaganjima, u svojim radovima, na vratima svojih službenih prostorija. Možda iz razlikovnih razloga ili iz igre, iz unesenosti u područje rada ili studiranja ili pak osvješćivanjem nadodsječne razine, koja je prosječnome govorniku hrvatskoga jezika teže savladiva, pa je time i efekt veći? Osobito se to može vidjeti u studenata kroatistike i lingvistike te nekih znanstvenih novaka na fakultetima i institutima, pa čak i u sveučilišnih profesora, barem na znanstvenim izlaganjima.

U usporedbi s drugim europskim jezicima, s obzirom na obilježavanje izgovornih vrijednosti, izdvojiti ću nekoliko primjera. U češkome, slovačkome i mađarskome jeziku odnosno njihovim grafijskim sustavima bilježe se dužine odnosno samoglasnici koji se izgovaraju dulje; u francuskome jeziku, na primjer, obilježava se krajnje *e* koje se izgovara, zatvoreni i otvoreni samoglasnik *e* te znakom cirkumfleksa vokali iz etimoloških razloga; a u španjolskome jeziku bilježi se naglasak koji odstupa od pravila distribucije. U hrvatskome jeziku osim dijakritičkih znakova, koji su sastavni dio grafemâ, posebno se obilježavaju u nekim slučajevima zamjenički pridjev *sâm*, da bi se

su oblikovani na teritoriju određenih dijalektalnih odlika (topički kriteriji) i u kojima dijalektalne značajke imena nisu zapreka njihovu funkcioniranju u standardnom jeziku (normativni kriteriji).”

¹² Rijetko uzlazni.

izbjeglo podudaranje s njegovim homografom *sam*, nenaglašenim oblikom prezenta 1. jd. glagola 'biti'; zamjenički pridjev srednjega roda *sámo*, da bi se izbjeglo podudaranje s prilogom *sāmo*; dužina na dočetnome *a* u G mn. koji je u pismu jednak G jd., a ta razlika nije vidljiva iz konteksta, npr. *U ladici nije bilo izvještaja*.¹³ No katkad se znaju obilježavati i druge riječi koje imaju homografski parnjak, npr. *lúk* i *lùk*, *grād* i *grād*, ili ako je razliku u vidu kojega glagola samo u naglasnoj strukturi, npr. *ràzgleđati* i *razgléđati*, *pògledati* i *poqléđati* i dr. Prema tome označivanje barem jednoga dijela izgovorne vrijednosti ako pojedina riječ/oblik u tome ima distinktivnu funkciju u odnosu na neku drugu riječ/oblik nije strano hrvatskome pisanju.

Iako su pojedinci (Stjepan Vukušić, pa i Živko Bjelanović i Danijel Alerić) zagovarali standardizaciju i prezimena, ona, kako smo već spomenuli, označuju osobe, a nisu općejezični znakovi (i ako su nastala od takvih), pa mislim da danas nije potrebno govoriti o standardizaciji prezimena, kada su i imena mjesta ostavljena, barem na odsječnoj razini, ako se izuzmu neke mjesne realizacije (pa tako i u prezimenâ), u njihovu izvornome liku i kada su spomenute kategorije, posebni i opći leksik, već zauzele svoje mjesto u znanosti o jeziku. U skladu s tim insistiranje na standardizaciji prezimena bilo bi vraćanje u neka već nadiđena vremena štokavskoga purizma i dogmatizma.¹⁴ (Šimunović pokazuje ambivalentnost prema standardizaciji vlastitih imena, odnosno dopušta relativnu, uvjetnu slobodu. Na jednome mjestu govori kako je uzus iznad norme (2009: 128-129), što se, doduše, možda odnosi samo na odsječnu razinu. Na drugome (2009: 125) ovako govori: "Njihova dijalektna obilježja nije potrebno (često ni dopušteno) usklađivati sa standardnojezičnim obilježjima ako imena u jeziku uspješno obavljaju svoju osnovnu funkciju: identifikaciju i diferencijaciju onomastičkih sadržaja kojima su pridružena radi njihova imenovanja, a ne narušavaju fonološke i akcenatske uzuse standardnoga jezika." Usp. i bilješke 6 i 11. A na trećemu mjestu kaže: "Načelno bi se vlastita imena morala prilagoditi naglasnoj normi književnoga jezika." (2009: 137) Osim toga skuplja građu za normativnu gramatiku imena. (2009: 132)

Za očuvanje izvornoga lika prezimena zauzimao se (ali ipak ne bez odnosa prema standardnome jeziku) i Stjepko Težak. On kaže da se čovjekova privrženost prezimenu vidi iz toga kako velika većina ljudi, obrazovanih i neobrazovanih, ne želi promijeniti svoje smiješno ili ružno prezime iako "im ono gdjekad pričinja neugodnosti". (Težak, 1974 – 1975: 19) Nadalje kaže da čakavac ili kajkavac može doživjeti poštostokavljanje svojega prezimena jednako kao što su Istrani i Međimurci doživljavali potalijančivanja ili pomadarivanja svojih imena i prezimena. (Težak, 1974 – 1975: 20) Osim toga: "Poštivanje izvornosti u skladu je i s načelom znanstvenosti." (Težak, 1974 – 1975: 21) Kao načelo iznosi da bi se, uz prilagođivanje novoštokavskome sustavu, trebala

¹³ Prijedlog za označivanjem dužine u G mn. nalazimo još u Bečkome dogovoru 1850.

¹⁴ Standardni lik mogao bi se rabiti samo kao privremeno rješenje u onim situacijama u kojima govornik ne zna kako nositelj prezimena sam sebe naziva, odnosno dotle dok ne sazna kako nositelj prezimena sam sebe naziva.

poštovati volja i jezična praksa nositelja prezimena, “ali s ustupcima pa i dubletama kad god to ne znači narušavanje sustava”, npr. *Kòvač - Kòvača, Kòvâč - Kovâča*. (Težak, 1974 – 1975: 24) Mate Hraste, između ostaloga, smatra kako imena i prezimena nisu zajedničko leksičko blago, nego ona pripadaju pojedinim osobama i obiteljima. (Hraste, 1962 – 1963: 15)

Drugi način da se očuvaju (s obzirom na to što nema sustavnoga bilježenja prezimenâ s njihovom naglasnom razinom u rječnicima, ili nisu navedeni svi likovi ili su netočni) prezimena (ne u živoj komunikaciji, svakidašnjemu životu nego trajno, kao baština) jest izradba rječnika prezimena, u kojemu bi sustavno bila popisana sva prezimena s područja Republike Hrvatske, njihova etimologija, rasprostranjenost, geografsko podrijetlo, prezimena koja su u prošlosti postojala pa izumrla, lokalitet gdje se pojedino prezime prvo pojavilo, njegova kretanja, fonološke odnosno grafijske promjene pojedinoga prezimena, moguća nacionalnost, što je zazivao kao potrebno još 1962. godine Pavle Rogić¹⁵ (zapravo Tomo Maretić 1886).¹⁶ (U posljednjih nekoliko godina pojavila su se dva djela koja su ispunila dio te praznine – *Enciklopedija hrvatskih prezimena* i *Hrvatski prezimenik* – ali ipak ne na jezičnoj razini. Svakako je prvo djelo takve vrste – *Leksik prezimena SR Hrvatske*.) Vladimir Babić kaže da naglasno različita prezimena pojedinih nositelja može razjasniti (zove li se pojedinac ovako ili onako) rječnik prezimena: “Takvih prezimena ima vrlo mnogo, te će i zabunâ s njima biti sve dotle dok ne dobijemo, kao npr. Švajcarci, potpun rječnik naših prezimena s pouzdanim izvornim i, eventualno, preuzetim akcentom i više rasprava koje će provesti pažljivu analizu svakog neodređenog slučaja.” (Babić, 1962 – 1963: 13) (Takav rječnik, čini se, trebao bi se izraditi u Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Šimunović, prema njegovim podacima (2009: 93), skuplja podatke, odnosno već postoji određena karto-teka, za povijesni antroponimijski leksikon.)

Mnoga su prezimena naglasno označena u *Hrvatskome enciklopedijskom rječniku*,¹⁷ ali prezimena nekih pojedinaca posve pogrešno. Tako stoji da je književnik Nikola Milićević *Milićević*, a on je bez dvojbe *Miličević*. Jednako je pogrešno navedeno i prezime hrvatskoga književnika Dinka Šimunovića i slikara Frane, koji nisu *Šimúnović* već *Šimunović*. Također stoji i Mihovil *Pavlinović* umjesto *Pàvlinović*. Slikar pak Celestin Medović zabilježen je kao *Mèdović* umjesto *Medòvić*.

Može se postaviti pitanje zašto da se, na primjer, prezime ističe i obilježava, a osobno ime ne. Može se i osobno ime isticati, pa i obilježavati, no u osobnih imena uglavnom je riječ samo o različitu sustavu naglašavanja, a prezime je katkad tvorbeno, odnosno etimološki različita postanja, koje čuva vezu s pretkom, između ostaloga

¹⁵ Spominje ga i u svojem radu iz 1955. (v. literaturu), kao i to da se stvaranjem onomastikona zaokupljao sredinom 19. stoljeća P. J. Šafařík, ali ga je smrt u tome zaustavila. (1955: 231)

¹⁶ O takvim rječnicima govori i Valentin Putanec (Putanec, 1976: XIV) u sklopu onomastičkoga odbora i nekadašnje međukademijske suradnje.

¹⁷ Svakako je velika onomastička građa zabilježena u Akademijinu rječniku, ali, na žalost, ne bez novoštokaviziranja prezimena.

prezime je većega značenja u društvu u kojemu smo živjeli, ali i u društvu u kojemu živimo, i s gledišta diferenciranja i poistovjećivanja pojedinaca (prezime je “jači” jezični i društveni znak).

Prezime je u patrijarhalnome društvu imalo veliku važnost (a i danas je važno), a ovaj prijedlog za očuvanjem naglasno različitih prezimena uklapa se i u moderne tokove, jer Europska unija i zapadni svijet, barem formalno, podupiru raznolikost i u skladu s tim njezinu registraciju.

5. Bilježenje prezimena na naglasnoj razini

No postavlja se, primjerice, pitanje kako bilježiti prezimena iz drugih, nenovoštokavskih, sustava, npr. čakavskoga, kajkavskoga, staroštokavskoga. Prvo – što se može učiniti kada prezime ima naglasak po kvaliteti i po mjestu stran novoštokavskome sustavu, kao što su, na primjer, prezimena *Šar`nić*, *Čend`ak*, *Pokriv`ać*, *Trupelj`ak*, koja se kose s pravilima distribucije naglasaka u hrvatskome standardnome jeziku, silazni naglasak unutar riječi i naglasak na zadnjemu slogu? No katkad se takva raspodjela može naći i u standardnome jeziku kao dubleta ili tripleta, s likovima u skladu sa zakonitostima naglasnoga sustava standardnoga jezika, odnosno to je rezultat sve većega utjecaja razgovornoga jezika, gdje su takvi naglasci i dominantni, a javljaju se i u zapadnoštokavskome dijalektu, na kojemu počiva naglasni sustav hrvatskoga standardnog jezika. Takvi naglasci dolaze najčešće u posuđenicama, npr. *dirig`ent*, *inform`ator*, *telev`izija*; zatim u tuđim vlastitim imenima, npr. *Montevid`eo*, *Austr`alija*; u složenicama, npr. *polur`od`ak*, *poljopr`ivrednik*; u G mn. riječi s nepostojanim *a*, npr. *Dalmat`in`ac`a*, *mušk`ar`ac`a*. Vukušić u vezi sa zadnjom kategorijom smatra da je to tako jer je “neprenesen dugosilazni naglasak na prethodni kratki slog ona staroštokavska pozicija koja posljednja dolazi na red po susednosti novoštokavskog prenošenja naglasaka”. (Vukušić, 1993: 77) Treba ih dakle bilježiti onako kako se javljaju.

Problem može biti bilježenje čakavskoga, kajkavskoga i staroštokavskoga akuta, no oni se mogu bilježiti dugim uzlaznim naglaskom jer su mu intonacijom vrlo bliski. (Prema onome što sam i kako čuo, intonacijski se nešto više razlikuje staroštokavski, u odnosu na druge, akut od novoštokavskoga dugouzlaznoga naglasaka.) Slično misli i Vladimir Babić, koji kaže kako akuti “svih vrsta odgovaraju štokavskim uzlaznim akcentima, pa će se njima u svemu i zamijeniti”. (Babić, 1962 – 1963: 11) Ako je pak riječ o tronaglasnim i dvonaglasnim govorima, može se bilježiti njihova uobičajena realizacija, naravno, u tronaglasnoga sustava samo jednoga kratkog a u dvonaglasnoga i kratkoga i dugoga, koji su najčešće silazni. Nema potrebe da se uvodi nov način bilježenja. Budući da novoštokavac prepoznaje određen naglasak iz drugih sustava kao silazni ili uzlazni i budući da već postoje oznake za bilježenje vrlo bliska ili jednaka naglasaka u pravopisnim i jezičnim priručnicima, udžbenicima za osnovnu i srednju školu, odnosno već prihvaćen sustav bilježenja, novim bi se oznakama samo unijela zbrka. Da se silazni naglasci ne mogu ostvariti unutar riječi kao ni naglasak na zadnjemu slogu u standardnome jeziku i da se čakavski, kajkavski i staroštokavski akuti razlikuju od standardnojezičnoga

dugouzlaznog naglasaka te o njihovim vrijednostima, učenici će to, primjerice, kao obilježje zavičajnoga govora naučiti u sklopu nastave materinskoga jezika posvećene tomu, a stanje će biti još jasnije u nastavi s razlikovnim gramatikama i rječnicima zavičajnoga govora, što je odobrilo Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa i što podupire Europska unija.

Jedan od problema na koji bi se moglo naići u bilježenju prezimena, kako za njegove nositelje tako i za pojedince koji se s njima susreću, jest činjenica da se prezimena pojavljuju u pismu i u kosim padežima (kada označuju više nositelja istoga prezimena, mogu se pojaviti i u množini). U tome slučaju otežavajuće bi vjerojatno bilo takvo bilježenje bez rječnika prezimena (v. niže), sa svim naglasnim oblicima, koji bi služio kao priručnik. Pitanje je koliko nositelja prezimena, ponajprije onih u gradovima, zna skloniti svoje prezime izvorno u svim padežima u jednini (pa i u množini), iako, ako je suditi prema Nosićevim podatcima, većina prezimena ne mijenja naglasak u kosim padežima (samo u G jd., manji broj, V jd. i G mn.; neka prezimena ne mijenjaju naglasak ni u jednome padežu, izuzev zanaglasnih dužina u G mn., odnosno izuzev zanaglasne dužine u onih prezimena kojima je krajnji vokal izvorno dug nenaglašen).¹⁸ (Nosić, 1998: 91-113) Da većina prezimena ne mijenja naglasak u kosim padežima, to vrijedi za cijelo hrvatsko govorno područje. Trebalo bi ipak ograničiti bilježenje samo na nominativ jednine kao prepoznatljivo razlikovno obilježje, osnovni oblik, i to ponajprije onih prezimena koja odudaraju od dominantnih, i to neformalno u pisanju, i u tekstovima – onako kako se bilježe homografi. (Iako bi trebalo prvo poticati pojedince da ističu da su oni, na primjer, *Īvandić*, a ne *Īvandić/Īvāndić*; *Bābić*, a ne *Bābić*; i da se ne srame to istaknuti i u osobnome izricanju svojega prezimena i kada ih drugi oslovljavaju, odnosno da se ne podređuju dominantnome tipu.)

6. Prezime kao identifikacijski čimbenik na naglasnoj razini

Postoji mogućnost da su se pripadnici određenoga naglasnog tipa poistovjetili s drugim, "varijantnim" likom jer ih, primjerice, njihovi prijatelji i poznanici nazivaju tim tipom, npr. *Īvanović* : *Īvānović*. Naravno, kriterij bi u tome slučaju trebao biti da pojedinac odluči s kojim će se naglasnim tipom identificirati. (Pritom se može dogoditi da se dva ili više pripadnika jedne obitelji odluče identificirati s dvama ili više likova. Treba dopustiti svakome pravo da se identificira s likom kojim hoće, ali u rječnik prezimena treba unijeti izvorni lik, ili najbliži izvornome liku, i zabilježiti promjene.) No kada bi se bilježili naglasci prezimena u pismu, to bi očuvalo naglasnu strukturu prezimena i olakšalo izgovor osobama koje se susreću s njim te također olakšalo poistovjećivanje nositelja prezimena s prezimenom i spriječilo utjecaj naglasaka tuđa pojedinome sustavu (dakle to bi imalo učinka u komunikaciji). Time je također moguće oživljavanje prezimenskoga lika u pojedinaca koji su izgubili vezu s izvornim likom. Ali

¹⁸ Prema Šimunoviću (HP, I: 38) u tendenciji prezimena da odudaraju od apelativnoga lika od kojega su nastala, pojavljuje se samo jedan naglasak, nominativni, u svim padežima.

samo govornikova svijest, identifikacija sa svojim prezimenom trebaju biti ključni. Kada bismo uzimali u obzir etimologiju, onda bismo prezime *Mésić* trebali izgovarati *Mêsić* (svi su lički *Mésići*, izgleda, podrijetlom *Mêsići*, smatra V. Babić (1962 – 1963: 12), što potvrđuje, prema podrijetlu, i *Enciklopedija hrvatskih prezimena*, v. str. 685),¹⁹ a tako onda možda i *Kôzarac* (prema riječi *kôza* i njezinim izvedenicama, u kojima se čuva naglasak osnovne riječi) a ne *Kôzarac* (prema Hrasti takav naglasak dolazi od vokativa *Kôžârče*), kako su se sami nazivali (ne *Kozárac*, što se uvriježilo, v. Hraste, 1962 – 1963: 15-16; Babić, 1962 – 1963: 13). Prema Šimunoviću takvo pak prezime na naglasnoj razini može imati dva izgovora: *Kôžârac* i *Kozárac* (v. HP, I, str. 38). I logično je da etimološki gledano nije pravilno *Kôzarac* nego *Kôžârac* (< *kôžâr*), kao i to da taj oblik može promijeniti naglasak u *Kozárac*.²⁰

7. Prezime kao razlikovno obilježje u nastavi hrvatskoga jezika

Mislim da bi obilježavanje naglasaka u prezimenima bio dobar način da se u osnovnim i srednjim školama pomogne pri ovladavanju naglasnim sustavom hrvatskoga standardnog jezika, jer je velikoj većini djece to problem, osobito ako nisu novoštokavci, ali i novoštokavcima. U ovome slučaju djeca bi krenuvši od sebe, identificirajući se sa svojim prezimenom, naučila prepoznavati izgovor sa znakom koji ga obilježava, ili čak znakovima, ako se obilježi osobno ime i ako ima zanaglasnih ili prednaglasnih dužina, te bi to bio početak, uvod u svladavanje naglasnoga sustava, koji bi im poslije olakšao učenje. Mislim da bi bilježenje znakova učenicima moglo biti zanimljivo jer, primjerice, s interesom reagiraju kada im se pokaže jat odnosno takozvano rogato *e* (*ě*), a volimo i spoznavati pojedinosti o sebi. Uostalom, već sama razlika između naglasno različitih prezimena može im zvučati zanimljivo, npr. *Tádić* i *Tădić*.²¹ (Za što više onomastičkoga sadržaja u školama zalažu se i onomastičari.) Danas, kada je dovršena migracija iz sela u

¹⁹ Čakavci *Mésići*, npr. iz Brinja, ne pripadaju dvonaglasnome govoru, gdje bi moglo doći do ukidanja opreke po intonaciji, a to prezime najvjerojatnije je u etimološkoj vezi s imenicom *mêso*, misli V. Babić. Došlo je, prema njemu, do sljedećega: "Prelazeći među štokavce mijenjali su čakavci i imena i (rjeđe) prezimena. (...) *Râjković* je postao *Râjković*, *Jêlic* *Jêlic*, a *Mêsić* *Mésić*, jer su takva prezimena sa dugim uzlaznim akcentom vrlo česta u ličkih štokavaca Hrvata. Doseljednici su isprva zvali tako samo štokavci, ali kako su čakavci gubili više svoje jezične osobine pa postajali i sami štokavci, počeli su i oni sebe tako zvati." (Babić, 1962 – 1963: 12)

²⁰ Na komunikacijskoj razini, u sporazumijevanju, u službenome ophođenju, u vezi s preuzimanjem samo jednoga lika vjerojatno ne će biti problema. Prezime će pritom poprimiti opći dominantan naglasni lik, na primjer proparoksitoni dugouzlazni naglasak u prezimena tipa *Ivánović*, *Frantičević*, *Matijásević*, ili prema drugome modelu, na primjer *Žúljević*, ili će se uklopiti u mjesni sustav naglašivanja na određenome području. No naglasna prezimenska osobitost važna je upravo na identifikacijskoj i identitetskoj razini. (U nekom mjestu ako postoje doseljenici s prezimenom različitim samo na nadodsjećoj razini od prezimena već prisutna u tome mjestu, onda će to doći do izražaja i u ophođenju.) Zanimljivo je da je u Titvu, Boki kotorskoj, očuvano, jedno od starih lokalnih prezimena (prema predaji), ali doseljeničko, naglasno prezime koje se naglaskom ne uklapa u sustav govora. U Titvu je dvonaglasni sustav sa silaznom realizacijom, ali prezime nosi dugouzlazni naglasak – *Márić*. I tu nije riječ o novijemu utjecaju jer mi je ispitanik rekao da se baš tako zovu. Moguće je da je naglasak imao razlikovnu, identifikacijsku ulogu.

²¹ Takvo što bilo bi dobro i za istraživače hrvatskih dijalekata i onomastike, posebice u nastavi hrvatskoga jezika u inozemstvu. Usp. Šimunović (2009: 173): "Preko dijalektalnih osobina moguće je danas istražiti

grad, mnoga se djeca sjećaju zavičaja svojih predaka, pa je prezime, uključujući i naglasnu razinu, jedno od obilježja toga, prema čemu se djeca sentimentalno odnose, vraćaju.

Dobro bi bilo početi s učenjem naglasaka što prije. Prema istraživanju Vase Tomanovića djeca do 11.-12. godine mogu lako naučiti razlikovati naglaske, a od te dobi do 14. godine njihova sposobnost razlikovanja naglo opada i poslije se u tome teško uspijeva. (Tomanović, 1960: 94) Naglasak, intonacija dio su melodije, ritma pojedinoga jezičnoga sustava, a oni se usvajaju spontano, nesvjesno, osim kada je riječ o svjesnom učenju, i zbog toga što se ne bilježe u pismu (vjerojatno je i zbog toga naglasna razina ona koja se zadnja gubi iz pojedinoga govora i govora pojedinca). Naglasni sustav ne spada u apstraktnu kategoriju. Zato djeca do 12. godine bolje razlikuju naglaske jer im se još nije razvila, ili u manjoj mjeri, sposobnost apstraktnoga mišljenja, a naglasni sustav, kao i jezik uopće, najbolje se usvaja nesvjesno, intuitivno, spontano (zato je bitno kako nastavnik govori još od prvoga razreda osnovne škole). Za rada u osnovnoj školi zapazio sam da su djeca u 5. razredu osnovne škole lako opažala razliku između dugoga i kratkoga jata, no razlika u kvantiteti lakše se opaža od intonacije. No i intonacija se može svladati sustavnim učenjem (npr. u mjestima, selima s jednim kratkim naglaskom, u Zagrebu i dr.), pa i Vuk Karadžić, čija je akcentuacija jedno vrijeme smatrana temeljnom, navodno nije u početku razlikovao kratkouzlazni od kratkosilaznoga naglasaka. (Tomanović, 1960: 92-93)

Neki smatraju da je lošemu poznavanju naglasaka u školama i na fakultetima, odnosno zapostavljanju naglasaka u nastavi pridonijelo prvo to što se u pismu naglasak ne označuje, a vjerojatno stanje otežava i to što u standardnome jeziku postoje naglasne varijante ili dublete pojedinih riječi. No u prezimenima, u vezi sa zadnjim, nije tako, ona se izgovaraju onako kako ih izgovaraju njihovi nositelji, svaki se pojedinac identificira sa svojim likom. Prema tome lakše je i obilježiti pojedino prezime ako znamo izgovor i (četveronaglasni standardnojezični, novoštokavski) sustav bilježenja, odnosno ako znamo sustav bilježenja, znat ćemo ga i pravilno izgovoriti. Oboje se, dakako, mora naučiti.

Zaziranje od učenja naglasnoga sustava u osnovnoj i srednjoj školi ima svoje dublje razloge. To je zato što nema sustavnoga obrazovanja učenika i studenata, pa nastavnici i profesori nisu sigurni u svoje znanje, te ga ne mogu dobro ni prenijeti. Prema razgovoru s nekim profesorima, čini se da se u školama, ponajprije u srednjim, a manje u osnovnim, općenito zazire od učenja jezika, a posebice od akcentologije.

Stječe se dojam, prema kazivanju nekih javnih djelatnika i prema nastavnim priručnicima, da se nekada učenju i kulturi izgovora hrvatskoga standardnog jezika, pa time i naglašavanja, općenito davalo mnogo više pozornosti, što se najbolje može vidjeti u sredstvima javnoga priopćivanja. U nastavi pak, u čitankama su se, na primjer, nalazile pjesme, osobito dijalektne, s obilježenim naglascima za pravilno čitanje, kako za učitelje

prazavičaj mnogih raseljenih Hrvata i slijediti tragove zamršenih putova mnogobrojnih hrvatskih migracija koje već traju stoljećima.”

tako i za djecu. Prije nekoliko godina, za kratka rada u osnovnoj školi u udžbenicima kojima sam se služio, nisam naišao na takvo što. Danas je stanje izmijenjeno i tekstovi su u čitankama naglasno obilježeni. Nekoć su postojale i specijalizirane čitanke upravo sa takvom namjenom, s označenim svim pjesmama, kako se trebaju čitati.

Učenje naglasnoga sustava u osnovnoj školi moglo bi se povezati i s nastavom glazbene kulture jer bi razlikovanje tonova imalo učinka u svladavanju naglasnoga gradiva i razvijanju glazbenih sposobnosti.

S obzirom na domaće masovne medije, ako se mogu naglašivati ispravno (ili barem mjesto naglasaka, ako u lokalnom govoru, odnosno govoru pojedinca, nema opreke po intonaciji ili je u naglasnom sustavu samo jedan naglasak) prezimena iz susjednih država gdje je štokavsko narječje osnovica standardnoga jezika, preuzimajući lik na odsječnoj i nadodsječnoj razini, npr. *Jđksimović*,²² *Đùkanović*, *Vűjanović*, nije jasno zašto se to ne bi moglo i s domaćim prezimenima koja imaju naglasak na tome slogu odnosno koja nemaju proparoksitoni dugouzlazni naglasak.

8. Zaključak

Dakle da bi se očuvala naglasno različita prezimena (ali i prezimena različita na odsječnoj razini), i kao baština i u svakidašnjici, važni su:

1. rječnik prezimena,
2. identifikacija pojedinca s određenim likom,
3. poticanje nositelja prezimena da ističu lik svojega prezimena u razgovoru; i u pismu – da nositelji ponajprije nedominantnih likova prezimena obilježavaju svoja prezimena na istaknutim mjestima, npr. na vratima ureda ili sl. mjestima, a u tekstovima svoja i tuđa prezimena, onako kao što se obilježavaju homografi.

Usto, nadam se da ovaj rad može djelovati poticajno na skupljanje građe za rječnik prezimena, koji nemamo, zatim da je potaknuo pravo na raznolikost prezimena po naglasnim značajkama kao dijela identiteta i identifikacijskoga obilježja, obiteljskoga naslijeđa, društvenoga, a ne samo jezičnoga znaka, te otvorio put jednomu načinu učenja naglasaka u osnovnoj i srednjoj školi, naravno, s odgovarajućim leksikografskim priručnicima, obrazovanosti nastavnika i antroponomastičkom svijješću đaka nositelja prezimena.

²² U tome slučaju silazni naglasak može biti i realizacija u masovnim medijima jednoga zagrebačkog naglasaka.

Literatura

- Alerić, Danijel, "O potrebi djelomičnoga prilagođavanja dijalekatskih mjesnih imena i prezimena", *Jezik*, XXII, 1974. – 1975., br. 1, str. 5–17.
- Babić, Stjepan, "Prezimana, toponimi, etnici i ktetici u književnom jeziku", *Jezik*, XXIII, 1975. – 1976., br. 5, str. 139–144.
- Babić, Vladimir, "Akcentat nekih prezimena u pravopisu hrvatskosrpskoga književnog jezika", *Jezik*, X, 1962. – 1963., br. 1, str. 9–13.
- Barić, Eugenija i sur., *Hrvatska gramatika*, II. promijenjeno izdanje, Školska knjiga, Zagreb, 1997.
- Bjelanović, Živko, "Fonološke varijacije i varijante u antroponimiji", *Onomastica Jugoslavica*, vol. 9, 1982., str. 175–187.
- Bjelanović, Živko, "Posebnosti u normiranju prezimenskog leksika", *Filologija*, knj. 30–31, 1998., str. 427–438.
- Bjelanović, Živko, "Formalna i značenjska struktura antroponima tipa *Ivanda*", u: *Onomastičke teme*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2007., str. 151–158.
- Bjelanović, Živko, "Tvorbeni i prozodemski sustav prezimena tipa *Dragović*", u: *Onomastičke teme*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2007., str. 291–305.
- Hraste, Mate, "Uz članak Vladimira Babića *Akcentat nekih prezimena...*", *Jezik*, X, 1962.–1963., br. 1, str. 13–19.
- Nosić, Milan, *Prezimana zapadne Hercegovine*, Hrvatsko filološko društvo, Rijeka, 1998.
- Maretić, Tomo, "O narodnim imenima i prezimenima u Hrvata i Srba", *Rad JAZU*, knj. LXXXI, 1886., str. 81–146.
- Maretić, Tomo, "O narodnim imenima i prezimenima u Hrvata i Srba", *Rad JAZU*, knj. LXXXII, 1886., str. 69–154.
- Putanec, Valentin, "Predgovor, Esej o jezičnom znaku i onomastici te o antroponimiji u Hrvatskoj", u: *Leksik prezimena SR Hrvatske*, Zagreb, 1973., str. V–XIV.
- Ribarić, Josip, *O istarskim dijalektima, Razmještaj južnoslavenskih dijalekata na poluotoku Istri*, Josip Turčinović, Pazin, 2002.
- Rogić, Pavle, "Lična i porodična imena u jeziku (Prinos proučavanju naše antroponimije)", *Rad JAZU*, knj. 303, 1955., str. 211–231.
- Rogić, Pavle, "Patronimijski rječnik ili onomastikon kao krajnji cilj skupljanja i izučavanja antroponimijske građe", *Jezik*, X, 1962.–1963., br. 2, str. 33–39.
- Šimunović, Petar, *Hrvatska u prezimenima*, Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb, 2008.
- Šimunović, Petar, *Uvod u hrvatsko imenoslovlje*, Izabrana djela, knj. V., Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb, 2009.
- Težak, Stjepko, "O poštakovlivanju mjesnih imena i prezimena", *Jezik*, XXII, 1974.–1975., br. 1, str. 18–25.

- Tomanović, Vaso, "Akcentat srpskohrvatskog književnog jezika i njegova nastava u školi", *Jezik*, VIII, 1959.–1960., br. 3-4, str. 91–99.
- Vukušić, Stjepan, "O silaznom naglašavanju nepočetnog sloga", *Jezik*, XXXX, 1993., br. 3, str. 76–79.
- Vukušić, Stjepan, "Naglasne prilagodbe vlastitih imena", *Jezik*, XXXXII, 1995., br. 4, str. 98–102.

Rječnici i priručnici

- Enciklopedija hrvatskih prezimena* [ur. Siniša Grgić], Nacionalni rodoslovni centar, Zagreb, 2008.
- Hrvatski enciklopedijski rječnik* [ur. Ranko Matasović, Ljiljana Jojić], Novi Liber, Zagreb, 2003.
- Hrvatski prezimenik*, I-III [prir. Petar Šimunović, Franjo Maletić], Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb, 2008. = HP.
- Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, dio I-XXIII [ur. Đ. Daničić, M. Valjavac, P. Budmani, T. Maretić, S. Musulin, S. Pavešić], JAZU, Zagreb, 1880.–1976.
- Skok, Petar, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, knj. III., JAZU, Zagreb, 1973.

SUMMARY

Stipe Kekez

SURNAME AS A DISTINCTIVE, IDENTIFICATION FACTOR AT THE PROSODIC LEVEL. HOW TO PRESERVE IT?

The article deals with surnames as a distinctive, identification factor at the prosodic level. Surnames are distinctive at the prosodic level due to derivation and etymology. Therefore, they are not the same surnames, nor the variants thereof. It often happens that surnames which are equal at the segmental but different at the suprasegmental level modulate themselves to either the dominant type or to territorially, prestigious pronunciation. In the times when the formalization of diversity is emphasized in society, there is a question how to preserve that kind of diversity, which criterion to select and how to preserve such differences. The preservation can be stimulated in elementary school education and that could help in teaching accent.

Key words: surnames; accentuation; identification; notation; methodics